

ŠKOLNÍ ZRALOST A PŘIPRAVENOST

Zahájení školní docházky je velmi důležitou a mimořádnou událostí v životě dítěte. Nástup do školy je završením dosavadního vývoje a vstupem do nové životní etapy. Dítě se na vstup do školy připravuje v předškolním zařízení, kde by měl být respektován tzv. individuální přístup :

- měla by být akceptována přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku a důsledně promítána do obsahu, forem a metod jejich vzdělávání,
- měl by být umožněn rozvoj a vzdělávání každého jednotlivého dítěte v rozsahu jeho individuálních možností a potřeb,
- za všech okolností by měly být maximálně podporovány individuální rozvojové možnosti dětí a umožňováno tak každému dítěti dospět v době, kdy opouští mateřskou školu, k optimální úrovni osobního rozvoje a učení (k úrovni, která je pro dítě dosažitelná),
- plnit i úkol diagnostický – tzn. na základě dlouhodobého a každodenního styku s dítětem i jeho rodiči poznat předpoklady a možnosti každého jednotlivého dítěte.

Je důležité si uvědomit, že děti stejného věku mohou být různě fyzicky, mentálně či sociálně vyspělé. Dále je nutné si uvědomit, že velké rozdíly mohou být mezi dětmi, které jsou různě staré při vstupu do první třídy. Rozdílné jsou také podmínky, které dětem poskytuje rodina - např. míra podpory, kvalita domácí přípravy, klima rodiny apod.

ŠKOLNÍ ZRALOST A ŠKOLNÍ PŘIPRAVENOST

1. **Školní připravenost** zahrnuje předpoklady rozumové, citově-sociální, pracovní a tělesné. Tyto kompetence dítě získává procesem učení a sociální zkušeností (v rodině, širším okolí, ve školce...). Jsou to např. tyto oblasti schopností: dostatečné sebevědomí, zvědavost, schopnost jednat s určitým cílem, schopnost sebeovládání, schopnost pracovat s ostatními, schopnost komunikovat a schopnost spolupracovat.
2. **Školní zralost**
Oblasti, které jsou důležité při posuzování školní zralosti:
 - tělesný a zdravotní vývoj dítěte,
 - poznávací funkce,
 - pracovní předpoklady, návyky, sebeobsluha,
 - úroveň zralosti osobnosti (emocionálně-sociální).

1. Tělesný vývoj a zdravotní stav

Pro školní zralost je velmi důležité posouzení zdravotního stavu, zda se vyskytují nějaké tělesné vady, či je dítě dlouhodobě nebo chronicky nemocné.

Někdy je třeba brát v úvahu i tělesnou konstituci dítěte.

Zdravotní stav a tělesný vývoj posuzuje praktický nebo odborný lékař.

V nutných případech se lze pro radu obrátit na výše zmiňovaného odborného lékaře, či na speciálně pedagogické centrum.

2. Poznávací funkce

Aby dítě úspěšně zvládlo čtení, psaní, počítání, je důležitá dostatečně vyspělá rozumová úroveň a rovnoměrný vývoj v jednotlivých oblastech. Tyto oblasti lze rozdělit na:

- **Vizuomotorika a grafomotorika:**

Motorika je celková pohybová schopnost člověka. Je spjata s rozvojem řeči, myšlení a lateralitou.

Hrubá motorika je tvořena pohyby celého těla včetně pohybů velkých svalových skupin.

Jemná motorika je motorikou ruky a jsou to také pohyby malých svalových skupin.

Proto aby byl umožněn dostatečný rozvoj hrubé motoriky, je zapotřebí poskytnout dítěti dostatečné množství přirozeného pohybu a podporovat ho ve sportovních aktivitách, které jsou přiměřené jeho věku. Procvičování koordinace těla a pohybů ruky lze trénovat např. také při stolování, při nácvičení oblékání, hygienických dovedností, při pomoci v domácnosti. Dítě by mělo dělat věci, které již samo zvládne, neměli bychom je dělat za něj.

Procvičování motoriky se může uskutečňovat při hře s různými stavebnicemi, skládkami, mozaikami, při navlékání korálků a samozřejmě jsou důležité i rukodělné činnosti, kdy dítě může pracovat s modelínou, moduritem, stříhá nůžkami, lepí apod.

Dobře rozvinutá grafomotorika je základní podmínkou pro to, aby se dítě dobře naučilo ve škole psát. Pro psaní je důležité také to, aby dítě mělo navozené správné postavení ruky a správný, tzv. „špetkový“, úchop psacího náčiní.

▪ **Řeč**

Ve škole jsou na řeč a komunikační schopnosti kladeny velké požadavky, proto je nutné, aby dítě mluvenému slovu správně porozumělo, a také aby se umělo samo vyjádřit. Je to velmi důležité z hlediska porozumění výkladu při vyučování, ale také pro to, aby se dítě umělo projevit v kolektivu a sdělit to, co si myslí.

Pokud mají děti opožděný nebo nedokonalý vývoj řeči, mívají častěji obtíže ve čtení a psaní a ve zvýšené míře se u nich vyskytnou specifické poruchy učení.

Pro správný rozvoj řeči a také pro bohatost slovní zásoby, která je pro úspěšnou školní docházku také podstatná, je vhodné učit děti písničky, básničky, říkadla, číst jim.

Pokud je problém v této oblasti, je důležité navštívit včas odborníka, v tomto případě logopeda, příp. foniatra či jiného specialistu.

▪ **Sluchové vnímání**

Sluchové vnímání má zásadní význam pro vývoj řeči. Pokud je oslabené sluchové vnímání, mohou na začátku školní docházky nastat opět problémy ve čtení a psaní, problémy se zapamatováním si.

Pro podporu rozvoje sluchového vnímání je dobré dětem číst, hrát různé zvukové hry, kdy hádají, odkud se ten který zvuk ozývá, děti mohou určovat, co to bylo za zvuk, co zvuk vydává atd.

Dále lze procvičovat rozeznávání zvuků z prostředí, hledání rýmů, poznávání počtu slabik ve slově, určování první a poslední hlásky ve slově, vhodná je hra „slovní kopaná“, „tichá pošta“. Opět lze doporučit učit se písničky, básničky, rozpočítadla, říkanky s pohybovým doprovodem aj.

▪ **Zrakové vnímání**

Zrak ovlivňuje rozvoj řeči (resp. myšlení), vizuomotorickou koordinaci, prostorovou orientaci, základní matematické představy. V tomto období je to nutné proto, aby děti rozpoznaly písmena, číslice, pro správné čtení, psaní, počítání. Dítě v předškolním věku by mělo pojmenovat běžné barvy a je vhodné učit ho rozlišovat i odstíny barev. Dále by dítě mělo zvládnout rozlišit figuru od pozadí, tzn. že dítě musí mezi mnoha podněty téhož druhu jeden vybrat a udržet ho v centru pozornosti. Toto můžeme procvičovat např. tím, že dítě hledá změny na obrázku, pozná určité části na obrázku, kde jsou nedodělané obrysové čáry, odlišuje dva překrývající se obrázky, sleduje určitou linii mezi ostatními liniemi, orientuje se v bludišti apod. Rozvoj zrakového rozlišování lze procvičovat také např. tím, že dítě určuje obrázky, které se od ostatních odlišují tvarem, velikostí, detailem, polohou, může přiřazovat obrázek ke stínu, shodné tvary.

Zrakové rozlišování lze trénovat např. hrou pexeso, různými mozaikami, hrou loto, domino, skládáním stavebnic podle předlohy. Aby se dítě naučilo celek skládat či naopak rozkládat, můžeme využít puzzle, zase skládání stavebnic podle předlohy, pracovat se skládankami, mozaikami. Doma s ním můžeme hrát hry na to, jak si zapamatovalo předměty, které dáme třeba na stůl, chvíli ho na ně necháme dívat a pak nějaký předmět schováme a dítě má hádat, jaký předmět to byl nebo je schováme všechny a dítě hádá, které všechny předměty tam byly.

Pokud si dítě listuje knihou, prohlíží či řadí obrázky, je potřeba, aby se naučilo postupovat zleva doprava, je to proto, aby později udrželo pohyb očima po řádku (zleva doprava), to je důležité opět pro správný nácvik čtení a psaní.

▪ **Vnímání prostoru**

Vnímání prostoru je důležité pro orientaci v prostředí, pro osvojování sebeobslužných dovedností, pro rozvoj herních aktivit, grafomotoriky, školních dovedností.

U žáka ovlivňuje čtení, psaní, matematiku, geometrii, orientaci v mapách a notových zápisech, působí na tělesnou výchovu, rukodělné činnosti.

Pro nás toto znamená zejména to, že dítě nejprve obvykle chápe a později i aktivně chápe pojmy: nahoře - dole, pak vpředu - vzadu a nakonec vpravo - vlevo.

Do vnímání prostoru zahrnujeme rovněž i chápání : na, do, v, před, za, nad, pod, vedle, mezi, hned za, hned před apod.

Dítě by mělo umět pojmenovat a směr správně ukázat na vlastním těle, v prostoru, na formátu.

S dítětem můžeme toto procvičovat při každodenních činnostech - venku na procházce, v místnosti, při pohybových aktivitách, v knížce, na obrázku, k tomuto účelu dobře poslouží pracovní listy pro děti.

▪ **Vnímání času**

Vnímání času je důležité pro to, aby dítě bylo schopné uvědomit si časovou posloupnost, posloupnost úkonů při vykonávání běžných činností, např. osvojování si jednotlivých kroků při sebeobsluze, při plnění různých úkolů. Je to důležité proto, aby si dítě umělo ve škole rozvrhnout síly. Dítě učíme orientovat se v základních činnostech, které jsou obvyklé pro určitou dobu, tzn. ráno, dopoledne, poledne, odpoledne, večer. Také činnosti, které jsou obvyklé pro určité dny v týdnu, změny, které jsou v jednotlivých ročních obdobích, měli bychom si s nimi povídat o tom, co bude nejdříve, později, naposled, teď, zítra, pozítří aj.

▪ **Základní matematické představy**

Na vytvoření základu tzv. **předčíselných představ**, ze kterých se utvářejí číselné představy, se podílí v předškolním období motorika, vnímání zrakové, sluchové, hmatové, prostorové, časové a řeč.

Dítě začíná porovnáváním předmětů (malý - velký, dlouhý - krátký, málo - hodně, stejně, více-méně), potom třídí předměty podle druhu (ovoce, zelenina, jídlo, oblečení), podle barvy, podle velikosti, podle tvaru, pak dokáže dítě roztřídit předměty podle dvou i více kritérií (např. velké modré knoflíky), mělo by poznat, co do skupiny nepatří (do skupiny obrázků, slov atd.)

Řazení podle velikosti (velký – střední - malý), podle množství (hodně, více, nejvíce).

Pro rozvoj základních matematických představ je důležité pracovat nejprve s předměty a poté s obrázky.

Předškolák by měl chápat množství do šesti. Při rozvoji matematických představ lze použít třeba i hry jako je Člověče nezlob se, domino.

3. Pracovní předpoklady a návyky

Pro kvalitní školní činnost je v tomto bodě důležité zmínit, že dítě by mělo být schopno dostatečné záměrné koncentrace pozornosti na daný úkol, mělo by mít, svému věku přiměřený, smysl pro povinnost, zodpovědnost, uvědomění, že je třeba úkol dokončit.

Předpokládá se přiměřená míra samostatnosti při přechodu od jedné činnosti ke druhé (např. při přípravě věcí do školy, orientaci v učebnici aj.), při vypracovávání úkolu. Je nutné vést dítě k respektování určitých pravidel, podporovat jeho samostatnost, dávat mu doma drobné povinnosti, které je schopné splnit.

Dalším úkolem je nenechat dítě nudit se, umožnit mu pohrát si a probouzet u něj zájem o různé činnosti. Zajímavé jsou pro děti jistě i různé úkoly, které se vyskytují v dětských časopisech, pracovních sešitech pro předškoláky. Tím může být trénována jeho koncentrace pozornosti. Při hrách se učí respektovat a dodržovat i určitá pravidla.

4. Zralost sociální a citová

Zde je nutné, aby dítě bylo schopné odpoutat se z emocionální vazby na matku či jiného člena rodiny, na kterého je dítě citově závislejší, aby bylo schopno vytvořit si kladný vztah ke školní práci a také pozitivní vztah k dětem ve třídě. Dítě by mělo být schopno emoční stability, což znamená, že při případném nezdaru zvládne tuto situaci překonat bez výbuchů vzteku či nadměrného pláče nebo vztekání.

Dále je důležitá schopnost začlenit se do skupiny vrstevníků, respektovat učitele jako autoritu. Dítě by mělo znát základní pravidla slušného chování (poprosit, poděkovat, pozdravit, vhodně se chovat např. v obchodě, u lékaře aj.)

ODKLAD ŠKOLNÍ DOCHÁZKY

U některých dětí je vhodný odklad školní docházky, který má smysl ovšem jen tehdy, pokud některá z výše uvedených složek není dostatečně rozvinutá, ale je pravděpodobnost, že během odkladu dojde k takovým kvalitativním změnám, které umožní úspěšné zahájení školní docházky. Odklad školní docházky může být na škodu tam, kde není potřeba. Dítě, které je na školní docházku

dostatečně připravené po všech stránkách, se pak může ve škole nudit, nemotivuje ho, může se také obtížně zařadit do skupiny o rok mladších spolužáků, kteří jsou na nižším stupni vývoje.

Odklad školní docházky doporučí lékař praktický, či v případě potřeby i odborný a poradenské pracoviště, buď speciálně pedagogické centrum nebo pedagogicko–psychologická poradna. O odklad školní docházky si žádá rodič u ředitele školy.

Dodatečný odklad může být ředitelem školy povolen do konce prvního pololetí první třídy. Pro některé dítě se však může dodatečný odklad a následný přestup zpět do mateřské školy stát velmi stresujícím a může ho těžce prožívat.

Děti, u kterých je vhodné zamyslet se nad odkladem školní docházky:

- děti zdravotně oslabené,
- děti s výrazným rozumovým opožděním,
- děti s pomalejším nebo nerovnoměrným rozumovým vývojem,
- děti nezralé v oblasti sebeobsluhy,
- děti nezralé v oblasti sociálně – citové,
- děti s problémy v oblasti řeči a komunikačních dovedností,
- děti s problémy s pozorností a soustředěností,
- děti s problémy v rozvoji grafomotoriky,
- děti s problémy v pracovním tempu (výrazná pomalost).

Školní zralost je jedním z důležitých předpokladů pro školní úspěšnost, proto je nutné zmínit zde ještě další informaci, a to tu, že pokud je do školy přijato dítě nezralé, může to u něj vyvolat dlouhodobý stres, protože díky své nezralosti určitých důležitých funkcí nezvládá výuku. Jsou na něj kladeny požadavky, které vedou k jeho přetěžování, může docházet ke zvýšené unavitelnosti, vyčerpání, zvýšené nemocnosti aj. Je zde velké riziko školní neúspěšnosti, kterou mnoho žáků prožívá jako traumatizující. U dítěte může dojít k vytvoření tzv. syndromu neúspěšného dítěte, kdy se mohou u něj rozvinout různé formy fobií ze školy, poruchy příjmu potravy, mohou vznikat poruchy chování (negativismus, zvýšená agresivita aj.), rozvoj řady dalších psychosomatických projevů, může být ovlivněno formování sebepojetí a sebevědomí dítěte.

Proto je velmi důležité, aby do školy vstupovaly děti, které jsou na školní výuku a začlenění do kolektivu spolužáků připraveny.